

PREDNOSTI KOOPERATIVNOG UČENJA

Mr. sc. Daria Dizdarević
Javna ustanova OŠ Tušanj (Bosna i Hercegovina)
e-mail: elko.d@bih.net.ba

S a ž e t a k

U radu su teoretski razrađene prednosti nastave orijentirane na djelovanje, ciljevi i prednosti kooperativnog učenja u odnosu na tradicionalno učenje, razrađen je značaj kooperativnog učenja za razvoj kognitivnih, socijalnih, emocionalnih i radno-akcionih kompetencija, karakteristike učenja u kooperativnoj nastavi u odnosu na uloge nastavnika, grupe i pojedinca, karakteristike i odnosi učenja u tradicionalnoj i kooperativnoj nastavi i etape u procesu kooperativnog učenja.

Rad je teoretskog tipa. U radu je korištena metoda teoretske analize, a od tehnika – tehnika analize sadržaja.

Ključne riječi: *kooperativno učenje, prednosti, kompetencije, etape kooperativnog učenja*

Čovjek se od ostalih živih bića razlikuje najviše po sposobnostima da uči. U svakodnevnom životu riječ učenje upotrebljava se nebrojeno puta u raznim situacijama, na različitim mjestima kako bi se opisala različita i bogata iskustva. Psiholozi su identificirali veliki broj vrsta učenja koje generalna definicija sve uključuje. Ta generalna definicija je "učenje je relativno trajna promjena u ponašanju izazvana iskustvom"¹.

Usmjeravanja na aktivnost u nastavi kao metodička načela u nastavi su:

- "U nastavi orijentiranoj na djelovanje učenik i nastavnik zajednički pokušavaju nešto učiniti, prakticirati, raditi uz aktiviranje što više osjetila, glave, osjećaja, ruku, nogu, očiju, ušiju itd. Duhovna i osjetilno-tjelesna djelatnost trebaju se "ponovo ujediniti". Učenje i rad, mišljenje i djelovanje, škola i život, potrošnja i proizvodnja, razum i osjetilnost iznova se međusobno približavaju: teorija i praksa se u idealnom slučaju doživljavaju cjelovito, kao što se to npr. može doživjeti pri tiskanju, pečenju kruha, u igri, u akciji, u slavlju i uspješnom projektu.

- Nastava orijentirana na djelovanje pokušava se nadovezati na interese sudionika u nastavnom procesu; interesi nastavnika u podjednakoj mjeri su legitimno polazište, kao i interesi učenika. Interesi se, međutim, često oblikuju tek nakon prvih iskustava s dotičnom djelatnošću. Zadaćom nastavnika ostaje probuditi i prenijeti interes.

- Nastava orijentirana na djelovanje pokušava uspostaviti odnos sa stvarnom

zbiljom, s izvanjskim životom ("život iznova učiti iz života"), učenicima dopušta (na pedagoški odgovoran način) ponavljati besmislice i proturječja iz životnih situacija. Takva se nastava usmjerava prema životnom okruženju učenika, uzajamnoj povezanosti stvari u životu, a ne samo prema pojedinačnim aspektima date znanosti ili predmeta. Ona je tendencionalno interdisciplinarna: svjetska glad nije samo biološki problem suzbijanja skakavaca, pobačaj nije samo medicinski, a islam u Hamburgu samo religiozni problem itd.

- Nastava orijentirana na djelovanje pruža mnogo prostora za samoorganizaciju i samoodgovornost učenika, na početku uglavnom "suorganizaciju, suodgovornost". Za svaku je radnju potreban određeni plan djelovanja, određena struktura – ali nju ne utvrđuje samo nastavnik. Često je korisno zajednički planirati od odostraga prema naprijed, dakle što želimo utvrditi, proizvesti, riješiti? Koji su pojedinačni koraci potrebni, ko organizira, kako... itd. Plan takođe treba podlijevati reviziji.

- Nastava orijentirana na djelovanje usmjerena je prema cilju, te nije proizvoljni aktivizam. Manje je značajna operacionalizacija ciljeva učenja. Valja utvrditi koje je ciljeve djelovanja potrebno postići. Problem je što nastavnici ciljevi poučavanja trebaju biti povezani sa učenikovim ciljevima djelovanja. (Npr. nastavnik formulira cilj: znati izračunati istiskivanje vode, učenici međutim žele sagraditi brod koji će moći što više toga nositi.)

- Nastava orijentirana na djelovanje teži za mogućnošću konkretnih proizvoda. To je više od izmjene prirode učenja u glavi učenika. Proizvodi mogu biti osjetilno dohvatljivi (serija fotografija, model, kazališna predstava, brošura s primjerima za primjenu u nastavi matematike za druge učenike, izložba, pregled latinskih riječi kao pomoćno sredstvo za buduće generacije itd.), oni mogu imati uporabnu i priopćajnu vrijednost. Ali mogući su i "unutarnji proizvodi" poput izmjene stava prema strancima ili invalidima, odluka za služenje vojne obaveze ili civilne vojne službe, drugačije držanje prema autsajderima u razredu, pa i odgovori na probleme koje su učenici sami sebi postavili (u kojoj mjeri koristi naznaka roka trajanja na pakiranjima živežnih namirnica, kako potrošači na njih reagiraju?).

- Nastava orijentirana na djelovanje iziskuje saradnju u zajedničkom djelovanju: obzirnost, ophođenje s nadmoći i suzdržanošću, dapače rješavanje sukoba, rad na odnosima, učenje međusobnoj komunikaciji preko zajedničke upućenosti na predmet. Uči se zajednički jedan od drugoga, interakcije se ne usmjeravaju isključivo samo sa nastavnikove katedre. Proces saradnje je u određenim okonostima podjednako važan kao i izrada nekog proizvoda! Socijalno učenje se ozbiljno shvaća, male skupine i partnerski rad su prijeko potrebni socijalni oblici u akcijskom učenju.

- Nastava orijentirana na djelovanje koncept je koji može integrirati mnoge poznate i srodne oblike nastave:

- "otkrivajuće učenje", dakle ne potrošnja gotovih proizvoda, već istraživačko, konstruirajuće učenje koje tvori i provjerava hipoteze,

- uvažavanje "načela egzemplarnosti": reduciranje opsega gradiva "primjerima za...", pojedinačno je ogledalo veće cjeline,

- "iskustvena nastava".

Nastava orijentirana na djelovanje traga za mogućnostima iskustva, sve do doslovnog razumijevanja načela: izvan iz škole, doživjeti neko iskustvo. Ne misli se samo na doživljavanje (to ostaje na osjećajnoj razini, to je važno i dobro, ali tek refleksija i obrada od doživljaja stvara iskustvo!).

- Nastava orijentirana na djelovanje u idealnom se slučaju pokušava "uplesti" u društvene odnose, izvršiti korisne i praktične promjene ("ozbiljnost"). Njezin cilj nije bavljenje hobijima! To počinje pri ukrašavanju školskih hodnika slikama, nastavlja se preko razvijanja ponude za "aktivni odmor", možda sve do akcije "Više biciklističkih staza u našoj gradskoj četvrti". Ali tu leže i granice škole! Od mladeži se ne može očekivati rješavanje problema koje nisu savladali ni odrasli. S druge strane, staro nam iskustvo govori: Čim u igru uđe javnost, raste motivacija!

- Nastava orijentirana na djelovanje svjesna je svojih granica – možda više od frontalne nastave koja smatra da se u konačnici baš sve mora prenijeti predavanjem i pokazivanjem. Bilo bi ilozorno sve sadržaje učenja temeljiti na iskustvenom horizontu i subjektivnim interesima učenika. Ostali nastavni oblici ostaju i dalje nužni. Ali glede "monokulture" pasivno-receptivnih oblika učenja... danas je, prema mom mišljenju, u nastavi potrebna veća usmjerenost na aktivnost učenika."²

Integrativno učenje teži povezivanju kognitivnog, socijalnog i moralnog učenja. Važna je uloga i aktivno ophođenje s predmetima učenja i osobna aktivnost i samodjelatnost učenika koja se razvija. Kvaliteta učenja je visoka, jer je rezultat učenja glavom, srcem i rukom.

Savremene nastavne strategije trebaju na novi način promišljati kurikulum. Bitno ga je promatrati i kao stil rada, nastavnu strategiju, načine interakcijskih i komunikacijskih odnosa.

"Učenicima najprije mora biti jasan cilj učenja i što će se dobiti takvim radom, a onda sadržaje koje treba usvojiti (istražiti) i načine takve realizacije. To je pripremanje za stvaralaštvo putem stvaralaštva, povezivanje teorije i prakse, podučavanje i učenja".³

Nastavu trebamo promatrati kao interakcijski proces u kome učenik i nastavnik surađuju. Nastavnik sve češće postaje objekt, a učenik subjekt nastave. Iz uloge predavača nastavnik postaje ravnopravan partner u komunikaciji sa učenikom.

Nastavnik treba da:

- pažljivo sasluša mišljenje učenika,
- dijeli s njima osjećanja i međusobna uvažavanja,
- razvija povjerenje i samopouzdanje učenika i grupe,
- usmjerava ih u skladu sa individualnim sposobnostima, potiče i pomaže razvoju u cjelini,
- uvažava inicijativu učenika,
- aktivira ih na rad i zalaganje,
- potiče samostalnost i donošenje odluka kod učenika,
- potiče učenike da postavljaju pitanja,

- potiče interakciju u grupi i razredu.

Da bi nastavnik postao ravnopravni partner učenicima u savremenoj školi, on se mora samoizgrađivati kao ličnost. Neophodno je da poštuje ličnost učenika, pa tek onda da traži isto od učenika.

Jako je bitno da nastavnik radi na sebi i svojim osobinama. Neophodno je da se osposobi za permanentno obrazovanje, samoučenje, samoizgrađivanje ličnosti, interakciju i učenje učenja.

Grupna nastava zahtijeva od nastavnika novo promišljanje i reviziju njegova profesionalnog samorazumijevanja... Doduše, grupna nastava nipošto ne iziskuje potpuno odstupanje od tradicionalne uloge nastavnika. Štoviše, spektar funkcija i zahtjeva se širi: u grupnoj nastavi nastavnik zadobiva pokretačku, prikazivačku, usklađujuću, vrednujuću i stimulirajuću ulogu.

"Kooperativno učenje je rad u malim grupama, gdje đaci samostalno proučavaju zadati materijal vodeći računa da svaki pojedinac u grupi bude uključen u rad".⁴

Prema Kurtisu S. Meredith (2002, 15): "Kooperativno učenje se javlja kad učenici rade zajedno, u parovima ili malim grupama da bi pristupili zajedničkom problemu, istražili zajedničku temu ili dogradili zajedničko znanje radi stvaranja novih ideja, novih kombinacija ili jedinstvenih inovacija".⁵

Ciljevi i prednosti kooperativnog učenja

Kooperativno učenje ima za cilj osposobiti svakog učenika da napreduje u različitim aspektima, te da isti ili sličan zadatak uradi samostalno.

Neki se obrazovni ciljevi mogu postići jedino grupnim radom, kao na primjer, "učenje suradnje i učenje rada u skupini".⁶

Suradničko učenje razlikuje se od drugih grupnih struktura, natjecateljskih ili individualnih. Natjecateljska struktura temelji se na pravilu gubiš / dobivaš, a zasniva se na filozofiji oskudnosti dobara.

Individualne grupe ne moraju biti motivirane mentalitetom oskudnosti dobara već mentalitetom "potoni ili isplivaj". Nasuprot ovome, suradničke grupe mogu funkcionirati kao tim gdje timovi surađuju. U njima je dio eksplicitnog timskog iskustva učenje umijeća suradnje, umjesto da se nešto stvara.

"Suradničko učenje idealno je koristiti kad se uvode složena umijeća ili materijal koji sadrži više od jednog ispravnog odgovora".⁷

Dalje se naglašava da svi učenici trebaju doprinostiti učenju uz upotrebu što više osjetila. To se može učiniti putem istraživanja pisanja, rješavanja matematičkih, jezičkih i prirodoslovnih problema, putem projekata i slično.

"Dobre strane suradničkog učenja uključuju: bolji uspjeh učenika, uključivanje učenika na prilagođenom programu poboljšane socijalne vještine, veću svijest o različitim kulturama i bolje prihvaćanje vršnjaka, jači osjećaj pripadnosti, porast samopoštovanja i veću odgovornost. Teško je naći ijedan nedostatak!"⁸

Primjenom ovog vida učenja nastavni proces postaje kvalitetniji, raznolikiji i

sadržajni i prilagođen učeničkoj dobi i sposobnostima.

Ciljevi grupne nastave ogledavaju se u tome da se:

- "preuzimanjem nastavnikove djelatnosti upravljanja postigne veći stupanj sudjelovanja učenika u nastavnom procesu,
- slobodom izbora puta rješavanja potakne samostalnost mišljenja i rada s čime se istodobno povezuje intenzivnije predmetno učenje ,
- zajedničkim obavljanjem radnih zadataka razvija se sposobnost za socijalnu kooperativnost (komunikativna sposobnost, senzibilna koordinacija, socijalno učenje),
- time naposljetku u određenoj mjeri pridonese demokratskim oblicima ophođenja i osobinama zrele, na razvitak vlastite osobnosti usmjerene ličnosti".⁹

"Brojne pedagoške situacije karakteristične po broju sudionika, pridonose ostvarivanju ciljeva odgoja i obrazovanja koji se odnose na kognitivni, afektivni i psihomotorni razvoj".¹⁰

Na osnovu provjerenih rezultata empirijskih istraživanja prednosti učenja u grupama su sljedeće:

- Nastava s radom u malim skupinama nadmašuje nastavu bez rada u malim skupinama kako u reprodukciji znanja tako i u ovladavanju tehnikama intelektualnog rada. Stečeno znanje se trajnije zadržava.
- Nadmoć se isto tako pokazuje s obzirom na oblikovanje društvenih obrazaca ponašanja kod učenika. Osim uske i postojane strukture kontakta potvrđeno je kooperativnije, kohezivnije i discipliniranije ponašanje.
- Nadmoć se nadalje pokazuje s obzirom na čimbenike oblikovanja ličnosti. Djelotvorna ličnost, tj. aktivnost i produktivnost, radna inteligencija i upravljanje ponašanjem pojačavaju se podjednako kao i društvena ličnost, odnosno uspostavljanje društvenih kontakata i socijalna aktivnost...
- Promjena senzibilnosti: povećanje samorefleksivnosti, povećanje uvida u vlastito ponašanje (po ulogama), smanjivanje snažnih duševnih smetnji poput zakočenosti, nervoze, depresivnosti, straha.
- Promjena stavova: porast osjećajne usmjerenosti spram intelektualne usmjerenosti, pojačano vrednovanje afektivnih odnosa, povećanje inicijativne i fleksibilnost uloge, pozitivni osjećaji i stavovi prema vlastitoj osobi.
- Promjena funkcije postignuća: bolje dijagnosticiranje problema unutar skupine, poboljšana komunikativna sposobnost, jasnije definicije ciljeva, povećanje sposobnosti planiranja i koordinacije.

Značaj kooperativnog učenja za razvoj kognitivnih socijalnih, emocionalnih i radno–akcionih kompetencija

N. Suzić navodi i parafrazira Šimlešinu misao: "Snaga jedne nacije će se mjeriti snagom njenog korteksa" na sljedeći način: "Snaga jedne nacije sve se više mjeri snagom njenog korteksa i snagom inteligencije koja se koristi. Pod snagom

inteligencije koja se koristi podrazumijevam prirodnu i vještačku inteligenciju te vlastitu i tuđu pamet, a pod inteligencijom kognitivnu, emocionalnu, socijalnu i druge višestruke sposobnosti".¹¹

Pojam kompetencija potiče od latinske riječi *competentia* što znači mjerodavnost, sposobnost ili pozvanost.

Kompetencije se odnose na posjedovanje vještina i znanja za neki posao. Između pojma kompetencije i sposobnosti postoje određene razlike. Sposobnosti se definiraju "kao kapacitet ili moć da se djeluje fizički ili mentalno uključujući talenat i potencijal koji se može razviti. Za razliku od sposobnosti, kompetencija je dokazana sposobnost. Dok sposobnost predstavlja mogućnost koja može i ne mora biti ostvarena u slučaju kompetencije ona mora biti ostvarena".¹²

Dalje govori o kognitivnim, emocionalnim, socijalnim i radno-akcionim kompetencijama koje su potrebne za život u XXI stoljeću za učenike osnovne škole.

U okviru svake od kompetencija navodi po sedam kompetencija.

Ove kompetencije moguće je razvijati u školi putem sadržaja različitih nastavnih predmeta.

U shemama koje slijede predstavljene su: interpersonalne i kognitivne sposobnosti (shema 1), emocionalne kompetencije (shema 2) i socijalne kompetencije (shema 3).

Shema 1. Interpersonalne i kognitivne sposobnosti

k o m p e t e n c i j e	INTERPERSONALNE SPOSOBNOSTI		KOGNITIVNE SPOSOBNOSTI
		<ul style="list-style-type: none"> -olakšana interakcija -poštivanje drugih -prihvatanje razlika -adekvatna upotreba humora -sudjelovanje s entuzijazmom -parlamentarno neslaganje -održavanje samokontrole -opisivanje osjećanja -briga za druge ljude -iskazivanje uvažavanja -uključivanje svih -čekanje na red -oblikovanje prostora i materijala -ohrabrivanje drugih -izbjegavanje poraza -cijenjenje upotreba nijemog govora -upotreba "molim" i "hvala" -upotreba imena 	<ul style="list-style-type: none"> -rješavanje konflikta -pregovaranje -kritikovanje ideja, ne ljudi -razumijevanje -perspektiva drugih -parafraziranje -aktivno slušanje

Shema 2. *Emocionalne kompetencije*

EMOCIONALNA KOMPETENCIJA Personalna kompetencija determiniše to kako mi upravljamo sobom
Samosvijest <i>Svijest o unutrašnjim stanjima, mogućnostima, izvorima i intuiciji</i>
Emocionalna svijest: prepoznavanje emocija i njihovih efekata Tačna samoprocjena: svijest o vlastitim moćima i limitima Samopouzdanje: snažan osjećaj vlastite vrijednosti i sposobnosti
Samoregulacija <i>Upravljanje vlastitim unutrašnjim stanjima, impulsima i resursima</i>
Samokontrola: kontrola ometajućih emocija i impulsa Istinoljubivost: izgradnja standarda časti i integriteta Savjesnost: preuzimanje odgovornosti za lična ostvarenja Adaptibilnost: fleksibilnost u prihvatanju promjena Inovacija: otvorenost za nove ideje, pristupe i informacije
Motivacija <i>Emocionalne tendencije koje vode cilju ili olakšavaju realizaciju ciljeva</i>
Motiv postignuća: težnja za poboljšanjem ili ostvarenjem najviših kvaliteta Saglasnost: usaglašenost sa ciljevima grupe ili organizacije Inicijativa: spremnost da se iskoriste ukazane mogućnosti Optimizam: istrajavanje na ciljevima uprkos preprekama i neuspjesima

Shema 3. *Socijalne kompetencije*

SOCIJALNA KOMPETENCIJA Determiniše način na koji mi rukujemo odnosima
Empatija <i>Svijest o osjećajima, potrebama i brigama drugih</i>
Razumijevanje drugih: senzibilitet za osjećaje i perspektivu drugog čovjeka i zauzimanje aktivnog interesovanja za njegove brige Podrška drugima: senzibilitet za razvojne potrebe drugih i podržavanje njihovih sposobnosti Servilna orijentacija: anticipiranje, prepoznavanje i zadovoljavanje potreba mušterije Uvažavanje različitosti: podrška potencijalima različitih tipova ljudi Politička svijest: tumačenje grupnih emocionalnih strujanja i snage odnosa
Socijalne sposobnosti <i>Adaptibilnost i pozitivni odgovori prema drugima</i>
Uticaj: rukovanje efektivnim tehnikama perzuazije (uvjeravanja) Komunikacija: slušati otvoreno i slati uvjerljive poruke Razrješavanje konflikata: pregovaranje i razrješavanje nesaglasnosti Liderstvo: inspirisanje i vođenje individua i grupa Mijenjanje katalizatora: iniciranje ili upravljanje promjenama Stvaranje veza: njegovanje instrumentalnih odnosa Kolaboracija i kooperacija: rad sa ostalima na zajedničkim ciljevima Timske sposobnosti: kreiranje grupne saglasnosti u ostvarivanju kolektivnih ciljeva

"Kooperativno učenje razvija niz kvaliteta ličnosti. U sferi kognicije su to vještine zajedničkog rada na sadržajima, kompletiranje zadataka, planiranje i realizacija ciljeva i slično. U sferi emocionalnih i socijalnih kompetencija to su

sposobnosti prepoznavanja emocija na sebi i drugima, samokontrole, usaglašavanje, nenasilna komunikacija, aktivno slušanje, pregovaranje i druge kompetencije".¹³

Kooperativno učenje potiče i više nivoe kognitivnih sposobnosti, angažiraju se viši nivoi mišljenja u radu na sadržaju kao što su: poređenje, izvođenje kontrasta, objašnjavanje, klasifikacija, zaključivanje itd. Stimulira se "otvoreno mišljenje, kompleksnije vrednovanje urađenog, samokritičnost i spremnost na saradnju".¹⁴

Karakteristike učenja u kooperativnoj nastavi

U prethodnom izlaganju je navedena definicija i pojmovno razgraničenje kooperativnog učenja. Kooperativno učenje bi moglo obezbijediti i bolje i lakše savladavanje nastavnog plana i programa, bolji i savjesniji odnos prema učenju i doprinijeti boljoj osposobljenosti za snalažanje u današnjem i sutrašnjem svijetu.

"Praksa je pokazala da djeca lakše objasne neke sadržaje i ideje jedno drugome i na svoj način, nego što to rade nastavnici".¹⁵

Ovo nas upućuje na povezanost kooperativnog učenja s interaktivnim učenjem. Suzić naglašava značaj kooperativnog učenja za razvoj emocionalnih i socijalnih kompetencija, o čemu je već bilo govora.

U većem dijelu kooperativne nastave prisutna je interakcija.

Kooperativno učenje je model koji primjenjuje interaktivno učenje i interaktivne nastavne metode. Interakcija je riječ latinskog porijekla (lat. *inter* – između, *actio* – radnja). U kooperativnom učenju drugačiji su interpersonalni odnosi, akcija se sa nastavnika prenosi na učenika gdje on postaje ravnopravan partner nastavnika u procesu učenja.

Učenik je aktivan, pita, traži rješenja, izlaže, svjestan je ovisnosti rezultata od uspjeha članova grupe što ga motivira na rad. Ovim vidom nastave pored kognitivnih razvijaju se emocionalne i socijalne kompetencije sposobnosti prepoznavanja svojih i tuđih emocija, samokontrola, usaglašavanje, nenasilna komunikacija, aktivno slušanje, pregovaranje. Podstiče se razvoj viših nivoa kognitivnih sposobnosti što je izostalo u tradicionalnoj nastavi, kao što su: poređenje, izvođenje kontrasta, klasifikacija, zaključivanje i drugi.

U kooperativnoj nastavi izostaje strah od neuspjeha, maksimalna je aktivnost i marljivost učenika, inicijativa i interakcija.

Odnose u kooperativnoj nastavi najbolje mogu oslikati teze koje je Branković dao za interaktivnu nastavu:

- "Uloge nastavnika su da:
  - identifikuje ciljeve;
  - planira rad;
  - programira rad;
  - organizuje rad;
  - bira izvore (modele);
  - prezentuje načine rada;

- prati i usmjerava proces;
- podstiče i motiviše;
- koriguje proces učenja;
- uči sa grupom;
- podstiče proces samoučenja;
- utvrđuje ishode;
- ocjenjuje.
- Uloge grupe su da:
  - upoznaje ciljeve učenja;
  - organizuje grupni rad;
  - upoznaje ili bira izvore;
  - utvrđuje način rada:
  - uči i rješava zadatke,
  - priprema izlaganje;
  - prezentuje rezultate;
  - vrši samoprocjenjivanje.
- Uloge učenika su da:
  - učestvuje u izboru cilja učenja;
  - učestvuje u izboru izvora (sadržaja) učenja;
  - usaglašava se sa načinima rada grupe;
  - rješava dekomponovane zadatke;
  - učestvuje u pripremi saopštenja;
  - prezentuje rezultate rada grupe;
  - učestvuje u samoprocjenjivanju rada drugih grupa".¹⁶

U savremenoj nastavi učenici vole i žele raditi u grupi, žele da su aktivniji i da svi dođu do izražaja. Oni žele da istražuju svijet oko sebe vlastitom aktivnošću, da budu u ulozi subjekta u nastavnom procesu, da su slobodni iznijeti mišljenje, stavove, razumjeti informacije, izvesti zaključke, upoznati druge sa vlastitim zaključcima, te na taj način dati lični doprinos društvu.

Karakteristike i odnosi učenja u tradicionalnoj i kooperativnoj nastavi

U današnje vrijeme učionica je sve više radionica znanja, odnosno mjesto gdje se misli i stvara, umjesto samostalnog, kritičkog i kooperativnog rada.

"Danas se posebno afirmiraju nastavni postupci koji omogućuju učenicima kritičko mišljenje, individualni, partnerski i rad u manjim istraživačkim skupinama gdje se stalno razmjenjuju mišljenja i informacije, iniciranje brojnih misaonih

operacija i dinamično smjenjivanje kognitivnih, afektivnih i konativnih aktivnosti. Težište je na aktiviranju svih učenika s tendencijom da svaki od njih ima mogućnost postizanja vlastitog individualnog maksimuma. Od učenika se redovito traži alternativno izražavanje u smislu "Kako to možemo izvesti drugačije?". Posebno je značajno što učenici imaju mogućnost integriranja znanja iz različitih predmeta".¹⁷

Tradicionalna nastava je osnova za kooperativno učenje. Kooperativno učenje uvažilo je sve pozitivne aspekte tradicionalne nastave, negativne je nastojalo minimalizirati i približiti učeničkim potrebama. Kooperativna nastava je vrsta aktivne nastave koja je nastala kao potreba društva i vremena u kome živimo. Tradicionalna i aktivna škola se međusobno prožimaju. Razlike između tradicionalne i aktivne škole su najuočljivije u tabeli 1.¹⁸

Tabela 1. *Razlike između tradicionalne i aktivne škole*

TRADICIONALNA ŠKOLA	AKTIVNA ŠKOLA
<ul style="list-style-type: none"> • Unaprijed definisan NPP 	<ul style="list-style-type: none"> • Polazi se od interesovanja djece
<ul style="list-style-type: none"> • Cilj nastave je usvajanje programa 	<ul style="list-style-type: none"> • Cilj nastave je razvoj ličnosti
<ul style="list-style-type: none"> • Dominantan metod je predavanje 	<ul style="list-style-type: none"> • Koriste se aktivne metode učenja
<ul style="list-style-type: none"> • Učenik sluša, pokušava razumjeti, reprodukuje 	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik istražuje, pita, uči učenje
<ul style="list-style-type: none"> • Ocjenom se mjeri usvojenost NPP 	<ul style="list-style-type: none"> • Ocjenjuje se napredak, motiviranost, razvoj ličnosti, rad
<ul style="list-style-type: none"> • Spoljna motivacija za učenje: ocjene, pohvale, nagrade, kazne 	<ul style="list-style-type: none"> • Unutrašnja lična motivacija djeteta – aktivnost je nagrada
<ul style="list-style-type: none"> • Dijete je u školi samo učenik 	<ul style="list-style-type: none"> • Dijete je ličnost sa osjećajima i svojim ciljevima, ne samo učenik

Tradicionalna i aktivna nastava razlikuju se u osnovi i koncepciji rada, u primjeni različitih izvora znanja, u etapi pripreme procesa nastave kao i u etapi mentalnih procesa koje podstiču i razvijaju kod učenika. Učenje je u tradicionalnoj nastavi mehaničko, verbalno, receptivno, konvergentno, uz minimum pomagala i preovladavanje frontalnog rada.

U aktivnoj nastavi u koju ubrajamo i kooperativno učenje, učenje je: smisljeno, multimedijско, praktično, aktivno učenje putem otkrića, divergentno (stvaralačko i induktivno), a u njemu su zastupljeni samostalan rad učenika, rad u malim grupama, timska nastava i individualizacija.

Veoma je bitno u nastavi se koristiti "dinamičkim strategijama koje ostvaruju perspektivu učenja, istraživanja, stvaralaštva i zaposlenja".¹⁹

Nastavnici u tradicionalnoj nastavi ne mogu učenike motivirati na učenje jer ne znaju kako učenike usmjeriti da uče. Nove strategije učenja trebaju biti od koristi učenicima. Branković je razmatrao strategije u kojima nastavnik podučava učenike, u kojima ga uči, i u kojima je prisutno kooperativno učenje, gdje rade zajedno nastavnik i učenik.

Predstaviti ćemo te nastavne strategije:

- Strategija podučavanja

Uloge nastavnika su da:

- planira i programira rad,
- predaje,
- objašnjava,
- tumači,
- zadaje,
- kontroliše,
- provjerava,
- ocjenjuje.

Uloge učenika su da:

- sluša,
- memoriše,
- zapisuje,
- rješava zadatke,
- izlaže,
- odgovara.

- Strategija učenja

Uloge nastavnika su da:

- planira rad,
- programira rad,
- bira izvore,
- konstruiše načine učenja,
- prati i usmjerava proces,
- podstiče učenje,
- prati proces učenja,
- uči sa učenicima,
- provjerava ishode,
- ocjenjuje.

Uloge učenika su da:

- čita,
- bilježi izvore,
- rješava zadatke,
- piše saopštenja,
- memoriše,
- referiše,
- odgovara.

- Strategija samoučenja

Uloge nastavnika su da:

- identifikuje ciljeve,
- planira zajednički rad,
- programira rad,
- pomaže u izboru izvora,
- načini korištenja izvora,
- prezentuje načine učenja,
- podstiče proces samoučenja,
- utvrđuje ishode,
- ocjenjuje.

Uloge učenika su da:

- vrši izbor ciljeva učenja,
- planira vlastiti rad,
- vrši izbor izvora,
- pronalazi načine učenja,
- samoprovjeravanje,
- samopotkrepljivanje,
- samoocjenjivanje

Tradicionalnu nastavu potrebno je upotpuniti onim najboljim što posjeduje kooperativno učenje kao vid aktivne nastave. To bi se moglo predstaviti na sljedeći način:

- motivirati i aktivirati sve učenike,
- što češće upražnjavati različite vidove kooperativnog učenja u svim nastavnim predmetima na svim mogućim sadržajima,
- posebno motivirati i aktivirati učenike s teškoćama u razvoju,
- podsticati razvoj emocionalnih i socijalnih kompetencija učenika,

- omogućiti učenicima slobodu mišljenja, istraživanja, postavljanja pitanja,
- poticati aktivnost učenika u svim etapama nastavnog procesa,
- raditi na pripremanju učenika za permanentno obrazovanje i samoobrazovanje.

Etape u procesu kooperativnog učenja

U prethodnom izlaganju analizirali smo koje sve kompetencije možemo poticati i razvijati kooperativnim učenjem. Za odabir adekvatnog postupka i njegovih etapa, kao i cilja koji želimo ostvariti postoji više orijentira, koje Suzić grupira u četiri grupe:

- "Neophodno je iskoristiti sve nastavne sadržaje koji nam pružaju mogućnost uvođenja kooperativnog učenja i na taj način naučiti učenike da rade timski,
- Nastavnik treba dijagnosticirati kriznu situaciju i odabrati strategiju i metode rješavanja problema,
- Neophodno je istražiti nivo kompetencija uz pomoć pedagoško-psihološke službe i za one na najnižem nivou odabrati tehnike, metode ili radionice za intervenciju,
- Svrha tehnika može biti pomoć jednom ili grupi učenika."²⁰

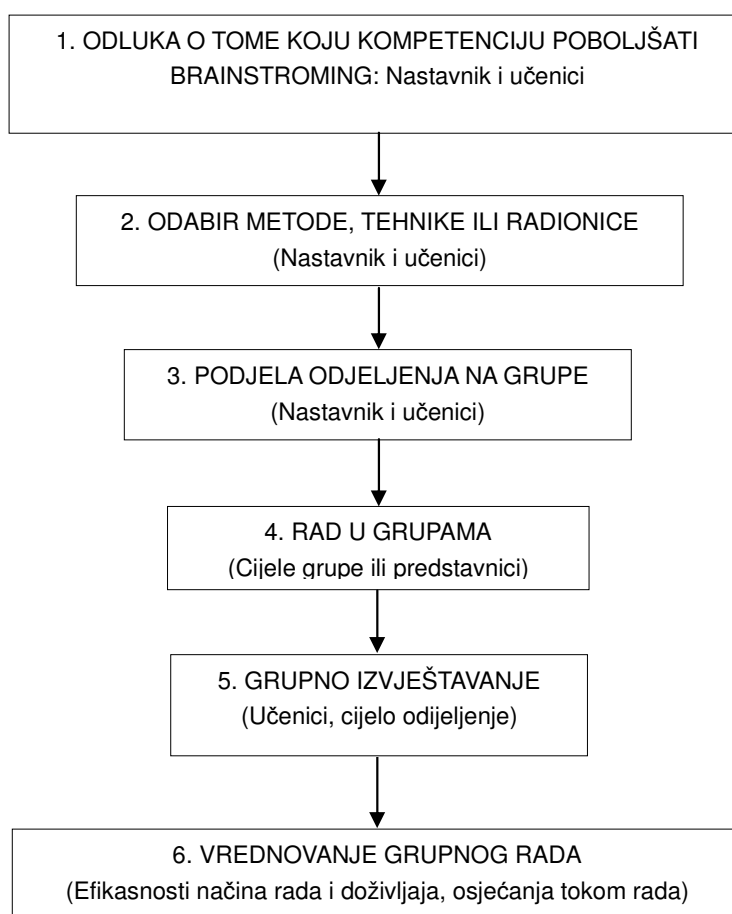
Primjena kooperativnog učenja podrazumijeva podjelu razreda u male grupe. Neki se obrazovni ciljevi mogu i postići samo grupnim radom, kao učenje saradnje i učenje rada u grupi. Neville Bennett kao prednosti grupnog rada navodi: "Pomoću njega djeca uče međusobno se družiti u okruženju gdje vršnjaci mogu jedni drugima pomoći i gdje mogu osvijestiti vlastite i tuđe snage i slabosti. Djeca bolje shvaćaju kad nešto moraju objasniti drugima, a dobivaju priliku poučavati i učiti. Vjerovalo se da će apatičnu djecu ponijeti zanos grupe, dok će sposobnoj djeci koristiti razgovor u maloj grupi njima slične djece".²¹

Veoma je bitno uključiti učenike u odlučivanje kako grupe podijeliti, koju tehniku koristiti i kako rješavati problem. Nastavnik određenu tehniku treba preraditi i prilagoditi konkretnom problemu, sadržaju, ponekad će kombinirati više tehnika i slično. Bitno je obezbijediti meta-kognitivnu svijest o kooperativnom učenju koje je primijenjeno. Bitno je da učenici sagledaju proces, prednosti i nedostatke kooperativnog učenja, da sagledaju osjećanja koja su imali tokom rada. Svijest o vlastitoj kogniciji neki psiholozi nazivaju meta-kognicija.

"Meta-kognicija nam obezbjeđuje saznanje o sposobnostima učenja ili strategijama koje upotrebljavamo, o sposobnosti da selektujemo strategije adekvatne za datu situaciju ili namjenu i sposobnost da sagledamo koristi od strategija i da te strategije modifikujemo ako je to potrebno".²²

Jako je bitno uvesti učenike u kooperativno učenje i pravila koja ga prate.

Efikasnost uspjeha u grupnom radu povećava motiviranost učenika, stvara pozitivnu emocionalnu klimu u grupi što rezultira pozitivnim promjenama na polju kognitivnih i emocionalnih kompetencija.

Shema 4. *Etape u procesu kooperativnog učenja*

Proces kooperativnog učenja treba proći kroz deset koraka. Ti koraci su:

- "Sadržaj - Neophodno je da nastavnik odredi ciljeve nastavne jedinice i stvori klimu iščekivanja;
- Objasnjenje zadatka - Grupama treba objasniti kako će obaviti konkretan zadatak, kakva su naša očekivanja. Detaljno obrazložiti uz pomoć različitih medija;
- Sam trenutak - Treba provjeriti ima li neko od učenika što pitati, da li im je sve jasno;
- Usmjeriti na suradnju - Neophodno je opisati i objasniti koje socijalne vještine treba razviti ili potaći u nastavnoj jedinici. Treba potkrijepiti modelom (ličnim), navesti primjere;
- Započeti grupni rad - Dati pozitivne poticaje, pokrenuti grupni rad;
- Grupne izjave - Neophodno je oblikovati izjave na koji način grupni proces može poboljšati školske i socijalne sposobnosti;

- Podjela školskih i socijalnih sposobnosti među učenicima - Učenici međusobno dijele vlastita grupna iskustva i osjećaje kao "Naučio sam..." ili "Osjećao sam...";

- Nastavnik sa učenicima dijeli akademska i saradnička opažanja - Učenicima govori šta je vidio, čuo i osjetio;

- Zaključni razgovor i završetak - Postaviti učenicima pitanja o još nekim mislima i reakcijama na grupni proces. Provjeriti individualnu odgovornost, sudjelovanje i slično;

- Prošetati, čestitati učenicima uz aplauz - Napraviti slavlje, pokazati zadovoljstvo i radost (pola minute do minutu), učenici tada određuju nove ciljeve za idući čas.²³

Timovi visokog učinka mogu uspješno funkcionirati od šest do osam tjedana.

Deset koraka za stvaranje i upravljanje ovim timovima koje treba poštovati su:

- Pažljivo planirati sastav tima,
- Omogućiti članovima tima da se povežu,
- Naći voditelja tima,
- Razvijati timski duh,
- Odrediti ciljeve tima,
- Poticati uspostavu odnosa,
- Stvoriti sistem upravljanja,
- Otkriti osobne ili skrivene prioritete svakog člana,
- Sačiniti javnu tablicu rezultata,
- Poticati da se članovi timova opuste i igraju zajedno.

Nastavnik na početku formira tim na osnovu brojnih načina: slučajno (prebrojavanjem, imena u šeširu i sl.), po dobi, učinku u ranijem radu, prema igrama i sl. Idealna veličina tima je pet osoba, dok grupa od četiri do šest osoba funkcionira dobro, a više od šest je previše i treba stvoriti dvije grupe. Svako sastavljanje tima je ispravno.

U drugoj etapi neophodno je učiniti korak da se članovi tima povežu. Neophodno je da se međusobno upoznaju (prirodno), ali postoje i neke timske aktivnosti koje mogu ovome doprinijeti. Možemo im dati 90 sekundi da iznesu osobnu biografiju, ili da iznesu mišljenje o tome: Tko je osoba najutjecajnija osoba u njihovom životu, šta je utjecalo da je njihov život kakav jeste, šta je na njih utjecalo, pa su takvi kakvi jesu, šta ih uzbuđuje, šta ih čini sretnim i sl.

Zatim se bira voditelj tima. Obični se postavi pitanje grupama: "Tko je spreman najviše se posvetiti uspjehu tima?" Učenici se zatim u grupi dogovaraju. Ako ih se javi više, mogu se rotirati, a ukoliko se ne javi niko, treba im dati više informacija o koristi od vodstva.

Zatim se prilazi razvoju timskog duha. Tom prilikom treba voditi računa o uzrastu i sastavu grupe. Nakon uvođenja vremenskog ograničenja uvode se tehnike:

"Odaberite ime tima za 90 sekundi." Neka smisle pozdrav, koreografski skeč, poseban pokret i izreku, grb, zastavu. Neka čitaju ili pjevaju zajedno pjesmu, uče tekst i sl.

Neophodno je odrediti ciljeve tima, zatražiti od njih da sarađuju na skupu ciljeva koji su specifični i mjerljivi. Voditelj tima dužan je objaviti razredu ciljeve svoje grupe.

Nakon toga se uspostavlja odnosi, jer snaga odnosa u timu određuje vjerovatnoću uspjeha. Jako je bitno da svaki član tima izriče spremnost sarađivati sa voditeljem tima. Nakon toga voditelj tima izriče svoju odanost članovima. Neophodno je poticati aktivno slušanje. Jako su bitni voditelji tima, jer će s njima najčešće sarađivati.

Neophodno je stvoriti sistem upravljanja gdje se najčešće bira samoprocjena – tablica timskih rezultata. Za bodovanje se koristi ljestvica od 1 do 10, gdje je 1 najniži, a 10 najviši rezultat. Članovi tima se zamole desetak minuta pred kraj rada da daju vođi tima informacije o svom učinku.

Ovisno o uzrastu učenika, koriste se različite čestice kao što su: prisutnost, entuzijizam, pristojnost, sigurnost, nešto novo što je naučeno.

Primjer tablice procjene mogao bi izgledati ovako:²⁴

Tabela 2. *Primjer tablice procjene*

Ime tima	1. sedmica	2. sedmica	3. sedmica	4. sedmica
Timski duh				
Doprinos razredu				
Tačnost				
Sudjelovanje u timu				
Dovršavanje zadataka				
Kreativnost				
Ostvareni ciljevi				
Saradnja i poštovanje				
Prosječan rezultat				

Nužno je otkriti lične ili skrivene prioritete koje ima svaki član grupe. Voditelj time će zapisati šta ko od članova traži i obećava.

Važno je napraviti javnu tablicu rezultata, jer ona pojačava odgovornost tima i pozitivni pritisak. Podržavanje timova u proslavi napretka ima jake učinke na održavanje energije na visokom nivou.

Nakon svega važno je potaći timove na opuštanje i zajedničku igru. Neka

izvedu igrokaz, igraju igru, pjevaju, idu u šetnju i sl.

Faze u okviru rada u malim grupama na nekom problemu istraživanja, koje se uz adaptaciju mogu koristiti sa učenicima svih razreda, su sljedeće:

I – Identifikovanje teme i organizovanje grupa gdje se odvijaju sljedeće aktivnosti:

- učenici detaljno istražuju izvore i postavljaju pitanja i podteme i kategorišu iste;
- učenici biraju grupu i podteme i nivo i vrstu zadataka na kojima žele da rade;
- sastav grupa se bazira na interesovanjima učenika kao i različitim vrstama zadataka na kojima se radi;
- nastavnici pomažu i prikupljaju informacije i daju sugestije kako da se učenici organizuju u grupe.

II – Planiranje zadataka za učenje:

- članovi grupe zajednički planiraju obim svog istraživanja i biraju stepen teškoće i složenosti zadataka na kojima će raditi;
- učenici donose odluke šta će se istraživati i koja vrsta zadataka i problema je tu važna;
- planiraju se načini na koje će se izvršiti istraživanje i vrši se podjela zadataka među članovima grupe.

III – Izvođenje istraživanja:

- članovi grupe prikupljaju informacije, analiziraju podatke, donose zaključke;
- razmjenjuju se ideje, diskutuju i prave sintezu svojih podataka i ideja;
- svaki član grupe u skladu sa svojim mogućnostima i interesovanjima bira vrstu i stepen teškoće i složenosti zadataka na kojima želi raditi i tako daje doprinos grupnom radu u cjelini.

IV – Rezimiranje i pravljenje konačnog izvještaja:

- članovi grupe određuju glavne zaključke i rješenja do kojih su došli u okviru svojih istraživanja;
- diskutuju i planiraju šta će izložiti i kako će osmisliti svoju prezentaciju;
- predstavnici grupa se sastaju da bi koordinirali planove razredne prezentacije, tj. za razred u cjelini;

V – Prezentovanje konačnog izvještaja o istraživanju:

- grupe predstavljaju svoje projekte i rezultate istraživanja;
- čitavo odjeljenje učestvuje u diskusiji o svakom grupnom izvještaju: postavljaju se pitanja, vrši se poređenje, argumentovanje, dokazivanje, ilustrovanje, kombinovanje, revidiranje, modifikovanje, kategorisanje itd.

VI – Evaluacija:

- vrši se procjenjivanje i vrednovanje jasnoće i načina prezentacije prema

kriterijumima koji su unaprijed postavljeni i određeni od strane cijelog razreda;

- učenici razmjenjuju povratne informacije o temi, o radu na toj temi i svojim efektivnim iskustvima;

- procjene uspješnosti rada svake grupe mogu kombinovati individualne i grupne mjere;

- nastavnici i učenici saraduju pri vrednovanju rada grupa i svakog učenika pojedinačno i tu se javljaju procesi: argumentovanja, suđenja, vrednovanja, sumiranja, modifikovanja integrisanja, kritikovanja.

Literatura

1. Šehović, M. (2005). Osnove opće, razvojne i pedagoške psihologije. Mostar: Univerzitet "Džemal Bijedić" u Mostaru. 146.
2. Gudjons, H. (1994). Pedagogija i temeljna znanja. Zagreb: Educa. 111.
3. Stevanović, M. (2000). Didaktika. Tuzla. 67.
4. Graves, B., Grafes, M. F. (1997). Kooperativno učenje. Zenica: Didaktički putokazi. 7, 30.
5. Kurtis, S., Meredith (2002). Kooperativno učenje, Vodiči. Sarajevo: Centar za obrazovne inicijative Step by Step. 15
6. Desforges, C. (2001). Uspješno učenje i poučavanje. Zagreb: Educa. 145.
7. Jensen, E. (2003). Super-nastava. Zagreb: Educa. 236.
8. Jensen, E. (2003). Super-nastava. Zagreb: Educa. 236.
9. Terhart E. (2001). Metode poučavanja i učenja. Zagreb: Educa. 45.
10. Bognar, Matijević. (1993). Didaktika. Zagreb: Školska knjiga. 163.
11. Suzić, N. (2005). Pedagogija za XXI vijek. Banja Luka: TT – centar Republike Srpske i UNICEF kancelarija u Banja Luci. 77
12. Suzić, N. (2002). Emocije i ciljevi učenika i studenata. Banja Luka: TT-centar. 160.
13. Suzić, N. (2007). Primijenjena pedagoška metodologija. Banja Luka: XBS. 15.
14. Suzić, N. (2007). Primijenjena pedagoška metodologija. Banja Luka: XBS. 16.
15. Suzić, N. (1999). Interaktivno učenje. Banja Luka: Teacher's Training Center. 55.
16. Branković, D., Ilić, M. (2005). Osnovi pedagogije. Banja Luka. 48.
17. Stevanović, M. (2000). Didaktika. Tuzla. 21.
18. Suzić, N. (1999). Interaktivno učenje. Banja Luka: Teacher's Training Center. 77.
19. Stevanović, M. (2000). Didaktika. Tuzla. 66.
20. Suzić, N. (2002). Emocije i ciljevi učenika i studenata. Banja Luka: TT-centar. 83.
21. Desforges, C. (2001). Uspješno učenje i poučavanje. Zagreb: Educa. 146.
22. Suzić, N. (2002). Emocije i ciljevi učenika i studenata. Banja Luka: TT-centar. 12.
23. Jensen, E. (2003). Super-nastava. Zagreb: Educa. 82.
24. Jensen, E. (2003). Super-nastava. Zagreb: Educa. 96.

Metodički obzori 7(2012)3

Professional article

UDK: 371.311.4

Received: 13. 12. 2010.

ADVANTAGES OF COOPERATIVE LEARNING

Mr. sc. Daria Dizdarević

Public Elementary School "Tušanj",

e-mail: elko.d@bih.net.ba

S u m m a r y

In this work we theoretically elaborated the advantages of teaching process focused upon acting, the goals and advantages of cooperative learning in comparison with traditional learning, the significance of cooperative learning for development of cognitive, social, emotional and working competencies, the characteristics of cooperative learning regarding the role of teacher, group and individual, characteristics and relations between traditional and cooperative learning, as well as the stages in the process of cooperative learning.

This is a theoretical work. As a tool, we used the method of theoretical analysis, as well as the technique of content analysis.

Key words: *cooperative learning, advantages, competencies, stages of cooperative learning*